

EKOFIZJOGRAFIA BIAŁEGOSTOKU

TOM I WSTĘP I DIAGNOZA STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

opracowanie wykonane na zlecenie
Prezydenta Miasta Białegostoku

autorzy: Włodzimierz Kwiatkowski
Krzysztof Gajko

Białystok 2011

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I. DIAGNOZA STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

WSTĘP	5
1. BIAŁYSTOK NA TLE REGIONU	7
1.1. Białystok w strukturze administracyjnej województwa	7
1.2. Białystok na tle regionalizacji przyrodniczych	11
1.3. Białystok w regionie unikalnych środowisk przyrodniczych w skali Polski i Europy	14
1.4. Białystok na tle sieci Natura 2000	18
1.5. Białystok na tle lokalnych struktur przyrodniczych	21
2. CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO BIAŁEGOSTOKU	23
2.1. Warunki klimatyczne	23
2.2. Geologia	25
2.2.1. Wprowadzenie	25
2.2.2. Ukształtowanie powierzchni terenu	28
2.2.3. Budowa geologiczna	32
2.2.3.1. Starsze podłoże	32
2.2.3.2. Plejstocen	35
2.2.3.3. Czwartorzęd nierozdzielny	43
2.2.3.4. Holocen	43
2.2.3.5. Rozwój budowy geologicznej	44
2.3. Hydrogeologia	46
2.3.1. Warunki hydrogeologiczne	46
2.3.2. Jednostki hydrogeologiczne	50
2.3.3. Występowanie pierwszego poziomu wodonośnego	55
2.4. Hydrografia	57
2.4.1. Podział hydrograficzny zlewni	57
2.4.2. Charakterystyka sieci rzecznej	60
2.4.3. Naturalne wypływy wód podziemnych	66
2.4.4. Wody powierzchniowe	67
2.4.5. Warunki splywu powierzchniowego, infiltracji i podziemnego zasilania rzek – przepuszczalność gruntów	75
2.5. Gleby	77
2.6. Roślinność naturalna i półnaturalna	80
2.6.1. Syntaksonomiczny wykaz zbiorowisk roślinnych	80
2.6.2. Przegląd i charakterystyka zbiorowisk roślinnych	86
2.6.2.1. Bory sosnowe i bory mieszane	86

2.6.2.2. Lasy liściaste i mieszane	89
2.6.2.3. Lasy łęgowe	91
2.6.2.4. Lasy bagienne	93
2.6.2.5. Zbiorowiska szuwarów, zbiorowisk nitrofilnych i źródlisk	95
2.6.2.6. Zbiorowiska naturalnych i kośnych łąk oraz pastwisk	107
2.6.2.7. Zbiorowiska muraw na podłożu mineralnym	114
2.6.2.8. Zbiorowiska roślin wodnych, przeważnie zakorzenionych	117
2.6.2.9. Zbiorowiska wybitnie antropogeniczne	120
2.6.3. Charakterystyka większych kompleksów przyrodniczych	126
2.7. Rzadkie i chronione gatunki roślin	145
2.7.1. Zakres i metodyka opracowania	145
2.7.2. Waloryzacja flory	146
2.7.3. Gatunki najprawdopodobniej wymarłe we florze miasta	150
2.7.4. Gatunki o stanowiskach potwierdzonych na terenie miasta	151
2.7.5. Chronione gatunki porostów	159
2.8. Zieleń miejska	161
2.8.1. Metodyka wyznaczania zieleni miejskiej	161
2.8.2. Przegląd i charakterystyka form zieleni urządzonej	163
2.8.3. Dendroflora miasta	174
2.8.4. Podsumowanie	174
2.9. Fauna	177
2.9.1. Wstęp	177
2.9.2. Metody badań	178
2.9.3. Przynależność systematyczna gatunków zwierząt zidentyfikowanych na terenie Białegostoku	182
2.9.4. Charakterystyka i występowanie motyli dziennych (Lepidopterofauna)	187
2.9.4.1. Gatunki prawnie chronione	187
2.9.4.2. Gatunki wymienione na Czerwonej Liście Zwierząt	189
2.9.4.3. Inne gatunki motyli stwierdzone w czasie badań	190
2.9.4.4. Rzadkie gatunki motyli w regionie północno-wschodniej Polski	191
2.9.4.5. Gatunki preferujące siedliska śródleśne i przyleśne	191
2.9.4.6. Grupa pospolitych gatunków motyli	191
2.9.4.7. Podsumowanie wyników	192
2.9.5. Charakterystyka i występowanie płazów oraz gadów (Herpetofauna)	195
2.9.5.1. Podsumowanie wyników	211
2.9.6. Charakterystyka i występowanie gatunków ssaków (Teriofauna)	212
2.9.6.1. Podsumowanie wyników	230
2.9.7. Charakterystyka i występowanie ptaków łęgowych (Awifauna)	231
2.9.7.1. Wstęp	231
2.9.7.2. Metody badań	232
2.9.7.3. Wyniki badań awifauny	235

2.9.7.4. Przegląd najważniejszych gatunków	243
2.9.7.5. Awifauna miasta poza sezonem lęgowym	246
2.9.7.6. Podsumowanie	247
2.10. Obszary ochrony konserwatorskiej przyrody	248

WSTĘP

Podstawy opracowania

Podstawa formalna. Podstawą sporządzenia niniejszego opracowania jest Umowa nr 4/2011, zawarta w dniu 12 kwietnia 2011 r. między Miastem Białystok, reprezentowanym przez: Adama Polińskiego – Zastępcę Prezydenta Miasta Białegostoku, a członkami Konsorcjum: Włodzimierz Kwiatkowskiego i Krzysztofa Gajko. Przedmiotem umowy jest wykonanie aktualizacji „Opracowania ekofizjograficznego dla terenu miasta Białegostoku.

Podstawa prawna. Opracowanie zostało wykonane zgodnie z wymogami określonymi w art. 72 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Tekst jednolity Dz. U. Z 2008 r. Nr 25, poz. 150) oraz Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dn. 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U.02.155.1298 Z dnia 23 września 2002 r. Opracowanie ma charakter opracowania podstawowego.

Zakres merytoryczny i metodyka opracowania. Zakres merytoryczny opracowania jest wynikiem ustaleń poczynionych z Departamentem Urbanistyki i zapisanych w załączniku do umowy. Opracowanie składa się z czterech zasadniczych części:

- Diagnozy aktualnego stanu środowiska przyrodniczego obejmującej charakterystykę poszczególnych komponentów biotycznych i abiotycznych.
- Oceny stanu środowiska obejmującej jakość i zagrożenia środowiska oraz jego wpływ na jakość życia mieszkańców, ocenę walorów krajobrazowych i ich zmian w wyniku urbanizacji.
- Funkcjonowania środowiska w aspekcie morfodynamicznym, klimatycznym, hydrologicznym oraz identyfikację systemu przyrodniczego miasta.
- Uwarunkowań ekofizjograficznych, które określają przyrodnicze predyspozycje do kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej i przydatność środowiska dla różnych form zagospodarowania i użytkowania terenu.

Szczegółowa metodyka i zasady przeprowadzania ocen i analiz znajdują się w odpowiednich rozdziałach.

Źródła informacji. Punktem wyjścia do sporządzenia niniejszego opracowania było *Opracowanie ekofizjograficzne dla miasta Białegostoku* (Kwiatkowski i in. 2004), którego analiza pozwoliła ustalić niezbędny zakres uzupełnień i aktualizacji do potrzeb planistycznych. Nowe opracowanie planistyczne obejmujące tereny systemu

przyrodniczego miasta wymagają obecnie jednoznacznych ustaleń w zakresie walorów przyrodniczych terenu, zwłaszcza w obliczu narastającej presji wiodącej do ich zawłaszczania terenów cennych przyrodniczo na cele budowlane. Dotyczy to w szczególności doliny Białej i innych terenów otwartych w granicach miasta. Dlatego też te obszary zostały objęte szczegółowymi pracami terenowymi.

Ponowne rozpoznanie szaty roślinnej, która uległa znacznej przebudowie w wyniku zarzucenia gospodarki rolnej i pastwiskowej, pozwoliło na opracowanie nowych, bardziej szczegółowych ujęć kartograficznych zbiorowisk roślinnych i flory gatunków chronionych. Całkowicie nowe dla obszaru miasta są opracowania, które objęły takie grupy faunistyczne jak motyle dzienne, płazy, gady, i wybrane gatunki ssaków oraz awifauna gatunków lęgowych. Istotne znaczenie dla prac terenowych i opracowań kameralnych miała dostarczona przez Urząd Miejski, wykonana wiosną tego roku ortofotomapa Białegostoku. Pomocne w opracowaniu okazały się także najnowsze dokumentacje wykonane na zamówienie miasta obejmujące takie zagadnienia jak system hydrograficzny doliny rzeki Białej, mapa akustyczna miasta, program ochrony powietrza, studium zagospodarowania przestrzennego miasta, strategia rozwoju miasta, a także publikacje naukowe.

Wszystkie opracowania kartograficzne, również te starsze zostały osadzone na nowych podkładach topograficznych i aktualnych warstwach tematycznych, np. zweryfikowanej na podstawie ortofotomapy sieci wód. Wszystkie mapy mają postać wektorową i zostały wprowadzone do systemu informacji przestrzennej (GIS), co umożliwia tworzenie dowolnych kombinacji warstw tematycznych, przydatnych w analizie przestrzennej terenu, niezbędnej w pracach planistycznych.

Opracowanie powstało dzięki pomocy i życzliwej postawie wymienionych niżej instytucji, którym autorzy składają podziękowanie: Departament Urbanistyki Urzędu Miejskiego, Departament Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego, Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Polskie Stowarzyszenie Ochrony Jeży NASZE JEŻE.

Serdeczne podziękowania należą się też wszystkim osobom, które współpracowały z autorami lub udostępniły różnego rodzaju informacje pomocne w aktualizacji ekofizjografii Białegostoku, są to: **M. Wołkowycki, D. Wołkowycki, A. Dąbrowska, S. Kusewicz, J. Kosior, A. Matwiejuk.**